

Merlijn Schoonenboom

EEN KLEINE
GESCHIEDENIS
VAN DE
GROOTSTE
DUIITSE
WORSTELING

Merlijn Schoonenboom (1974) woont en werkt sinds tien jaar in Berlijn. Voor zijn werk als Duitsland-correspondent, eerst voor *de Volkskrant* en daarna voor *De Groene Amsterdammer*, ontving hij de Cultuurprijs Nederland Duitsland. Hij schreef eerder *Waarom we ineens van de Duitsers houden (maar ze daar zelf van schrikken)* (2013) en *De nimfen de bunny. De wonderbaarlijke reis van een schilderij van kunst naar kitsch en weer terug* (2015), dat genomineerd werd voor de Jan Hanlo Essayprijs.

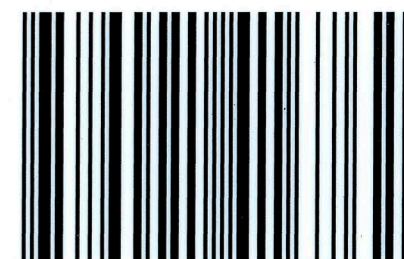
**DE ZOEKTOCHT NAAR IDENTITEIT IN
HET MACHTIGSTE LAND VAN EUROPA**

Wat zijn passende nationale symbolen voor een multicultureel land? Hoe gaan we om met de goede én slechte kanten van de eigen geschiedenis? Deze vragen staan in heel Europa op de voorgrond, maar in Duitsland liggen ze door het oorlogsverleden extra gevoelig. Voor een beeldend verhaal over deze zoektocht naar identiteit neemt journalist en historicus Merlijn Schoonenboom één omstreden locatie in Berlijn tot uitgangspunt. Het midden van de Duitse hoofdstad, het plein waar vanaf 2020 het herbouwde Berlijnse stadsslot zal openen, is steeds seismograaf van de maatschappelijke gevoeligheden geweest. In iedere periode komt de visie van de politieke elite er tot uitdrukking, maar ook de aanvallen van haar tegenstanders. Steeds opnieuw gaat het op deze plek om de grote vraag naar identiteit: wat is Duits?

*De pers over **Waarom we ineens van de Duitsers houden (maar ze daar zelf van schrikken)**:*

*‘Welkom inkijkje in de Duitse realiteit. Alle denkbare kanten van onze burens worden belicht.’ **** NRC Handelsblad*

‘Het mooie is dat hij ook laat zien wat er in Duitsland niet goed gaat.’ Wim Brands in VPRO Boeken

9 789021 416762

11 De dynamische traditie

HET VEELKLEURIGE PALEIS

In zijn atelier aan de Spree spreidt Frans Vogelaar een computerprint uit op de tafel. Het is het Berlijnse stadslot, maar dan net wat anders. Op de print is het paleis overwoekerd met planten en palmen. Ook kleurige exotische dieren zijn erop te vinden. Boven op de koepel staat in plaats van een kruis een gorilla.

Vogelaar, oorspronkelijk een Nederlands architect, ooit deel van het bureau van Rem Koolhaas, werkt al jaren in Berlijn. Met zijn vrouw Elizabeth Sikiaridi, een landschapsarchitect met Brits-Griekse achtergrond, vormt hij de denktank Hybrid Space Lab, dat met experimentele ideeën de vormgeving en stedenbouw wil 'beïnvloeden'.

De ontmoeting is toeval. Precies in dezelfde maand dat ik ben begonnen aan het onderzoek naar het Berlijnse stadslot, stuurt Vogelaar mij een mail over zijn plannen met dit stadslot. Het idee voor de Humboldt Jungle, zoals een van hun vrolijke variaties op het stadslot heet, is geboren uit onvrede over de architectonische omzetting van het Humboldt Forum, vertelt Vogelaar. Ze werden gevraagd door een politicus van De Groenen om iets met 'beplanting' bij het slot te doen, en kwamen toen met het wilde idee van de Jungle. Een paar jaar later kwamen ze met een tweede, uitgebreidere variant: de Humboldt Volcano.

Vogelaar kijkt enigszins geamuseerd naar zijn eigen ont-

werp. Het is een uitzinnige explosie van vrolijkheid, kleuren en vormen. Maar zijn idee erachter is serieus: hiermee zou de stad niet alleen een experimentele variant van een barok paleis krijgen, dat 'letterlijk gras laat groeien over de historische wonden van deze locatie'. Maar het vormt ook een symbool dat volgens Hybrid Space Lab meer past bij de identiteit van het land in de eenentwintigste eeuw.

Want het probleem is fundamenteel, zeggen Vogelaar en Sikiaridi; de gevel van een oud keizerlijk paleis is nu niet bepaald iets wat je met een 'bunte' samenleving associeert, en dat wilde het Humboldt Forum toch eigenlijk uitdragen. Hun ideeën baseren zich óók op 'Duitse tradities', maar dan niet die van Pruisische machthebbers. Zij willen juist het anarchistische, ecologische en avontuurlijke deel van de Duitse cultuur laten zien: de ontdekkingsdrift van Von Humboldt, diens ecologische ideeën, de concepten voor glazen gebouwen van de Duitse architect Bruno Taut uit het interbellum, en 'andere Duitse tradities die tegenover het paleis en diens machtsstructuren staan'.

Het idee van de Humboldt Jungle is in de loop der jaren steeds vaker in de publiciteit gekomen. Volgens Vogelaar is het opvallend dat de interesse in hun voorstel is toegenomen naarmate er meer van het slot in het openbaar te zien is. In de Berlijnse krant *Der Tagesspiegel* is hun concept groot afgedrukt, *Die Zeit* zette de kop 'Is dit de redding?' erboven. Ze hebben uiteindelijk ook politici over de vloer gehad.

De kans dat er echt iets mee gedaan wordt is zo goed als nul, zegt Vogelaar grinnikend. Von Boddien, de initiatiefnemer van de wederopbouw, zou bij een bijeenkomst rond het voorstel hebben uitgeroepen: 'Het idee is zo goed dat je er gelijk tegen moet zijn, anders willen de Berlijners het hebben.' Maar het hoeft ook niet direct, het kan ook later nog, als het paleis al staat, zegt Vogelaar. Voor ongeveer 40 miljoen euro extra zou

hun plan verwezenlijkt kunnen worden, en het kan steeds meegroeien met de veranderende tijd.

Het plan van de architecten sluit aan bij de zonder twijfel belangrijkste vraag voor de hedendaagse culturele identiteit: de juiste verhouding tussen traditie en vernieuwing. Hun idee van een meegroeiende groene wereld rondom het slot is de uitbeelding van het idee van de traditie als een dynamisch fenomeen. Alleen door de aanpassing aan nieuwe omstandigheden kunnen tradities overleven, schrijven Herfried en Marina Münkler in het boek *Die neuen Deutschen*. Want: 'Identiteiten worden erdoor bepaald dat ze steeds verbreed worden, dat ze transformeren.'

Maar dan begint het probleem natuurlijk pas. Want wat is het beste evenwicht tussen de traditie en de vernieuwing? Zoals de tv-presentator van de bekende talkshow *Hart aber Fair* het in 2019 tijdens een aflevering over het thema *Heimat* formuleert: 'Hoe kan het eigene worden beschermd, zonder zich voor het vreemde af te sluiten?'